



**BİR OSMANLI AYDINININ DİLİNDEN DÖNEM ELEŞTİRİSİ: ŞEYHÜ'L-İSLÂM HAYDARÎ-ZÂDE
İBRAHİM EFENDİ'NİN RÜYÂ MESNEVİSİ**
**A CRITICISM OF THE ERA FROM AN OTTOMAN INTELLECTUAL: A MASNAWI TITLED "THE
DREAM" BY SHAYKH AL-ISLAM HAYDARÎZÂDE İBRAHİM**

Nurettin ÇALIŞKAN*
Mehmet ÜNAL**

Öz

Osmanlı tarihinin son iki yüzyılı sayısız sıkıntı ve çalkantılarla doludur. Vicdan sahibi Osmanlı aydını tanık olduğu olay ve süreçler hakkındaki duygu ve düşüncesini manzum veya mensur anlatım biçimleriyle kayda geçmiştir. *Safahat* gibi külliyat, *Vatan yahut Silistre* gibi bir tiyatro oyunu, *Ordunun Destanı* gibi tek bir manzume eserde çağa tanıklıklar dile getirilmiştir.

Gün ışığına çıkmayı bekleyen daha pek çok eser vardır. Bunlardan biri Osmanlı Padişahı VI. Mehmed Vahdeddin döneminde Şeyhülislamlık yapan Haydarîzâde İbrahim'in *Rüya* mesnevisidir. Haydarîzâde, bu eserinde bir rüya üzerinden önce dönemin Osmanlı insanını tavır ve davranışları bakımından eleştirir ve yaşanan felaketlerden nasıl kurtuluşa ereceğine dair fikirlerini Sultan Abdülaziz'in dilinden aktarır. Ümmet-i İslam'ın eski kudretli devrine tekrar kavuşacakları müjdesini verir.

Bu çalışmada, adı geçen mesnevi şekil ve muhteva bakımından incelenecek ve Ziya Paşa'nın mensur *Rüya'sı* ile karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Rüya, Haydarîzâde İbrahim Efendi, Abdülaziz, Şeyhülislam, Trakya.

Abstract

The last two centuries of the Ottoman History are filled with countless crises, cyclical depressions and unrests. Ottoman intellectuals with conscience committed to paper their feelings, aspirations and expectations in different literary forms. A corpus like *Safahat* or a play like *Vatan yahut Silistre* or a single long poem like *Ordunun Destanı* have long been feeding our tastes and complete our senses of history. There are so many works of literature awaiting to be discovered and analyzed and therefore to enrich the sources required in social sciences. A case in point is the Masnawi titled the dream by Haydarî-zâde İbrahim Efendi. Haydarîzâde in this poem, which is not clarified whether it is a real or tentative dream, he criticizes human states and actions and lack of reaction; their preference to laziness not to hard work. He points out to the remedies to get rid of the catastrophes out of the Prophet Muhammed's tongue. He gives the good news that Muslims will take over their good times once again.

In this paper, the masnawi titled *Rüya* by Haydarîzâde Asım Efendi, one of the last Shaykh al-İslams of the Sultan Vahdettin will be examined regarding its form and content. The poem will also be critically studied around the ideas and expectations in respect with the events described.

Anahtar Kelimeler: Dream, Haydarîzâde İbrahim Efendi, Şeyhü'l-islam, 20th century, Thrace.

Giriş

Birey ruhu, bilimin ve teknolojinin yüksek hızdaki gelişimine rağmen hala cevap verilememiş sayısız soruyu barındırır. Rüya keyfiyeti itibarıyla bu bilinmeyen alanlardan biridir. İnsanın mana tarafını temsil ettiği, ancak içerdiği fantastik imgelerin yorumu yoluyla kavranabildiği için ruhbilimin ve terapi yöntemlerinin başlıca araştırma konu ve malzemelerinden biridir. Rüyanın her ilim dalına olduğu gibi tarihe ve edebiyata da tedahülü; metafizik yanı itibarıyla dinler nezdinde özellikle İslam'da büyük bir önemi vardır.¹

İslamiyet öncesi ve sonrası Türk tarihine yön veren belli başlı olayların araka planında görülen rüyalar yatar. On yedinci asırdan itibaren duraklama ve gerilemeye başlayan Devlet-i Osmaniye'nin

* Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, el-mek: ncaliskan@mehmetakif.edu.tr

** Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fak. Türk-İslam Edebiyatı, el-mek: mehmet.unal@usak.edu.tr

¹ Haydarî-zâde'nin rüyasının zeminini hangi düşüncenin oluşturduğunu görmek bakımından şu alıntı açıklayıcıdır: "Cihan tarihinin son günlerinin salih olsun fasık olsun bütün müminlerin doğru rüya görmelerine tahsis olunmasının sebebine gelince, bu son zamanda hakiki müminlerin garib ve himayesiz bir hayat geçirmekte oldukları, bu kimsesizlik hayatında hadisât-ı ruz ü merreye karşı kendilerini ikaz ve irşad edecek hiçbir vasıta-i marifetleri bulunmayacağından Cenâb-ı Hak bu yalnızlık hayatında vasıta-i irşad olarak rüya-yı salihayı ihvan buyurmuştur. Dünyanın bu son devrinde müminler o kadar saf ve berrak rüya görecekler ki hiçbir yanlışlıkla şaibedar olmayan bu rüyalar tabire muhtaç olmayacaktır. Bu vesile ile müellif Buhari, Muhammed İbn-i Sîrîn'in rüyayı üçe ayırdığını rivayet ediyor: Hadîs-i nefis, tahvîf-i şeytan, tebşîr-i Rahmân" (Zebîdî, 1982, 282).



yaşadığı buhranlar ve krizlerin, yöneticilerin basiretsizliklerinin eleştirisi rüyalar yoluyla yapılmaya başlanır ve Hâb-nâme türü doğar. Tanzimatla birlikte Hâb-nâmeler tamamen siyasi bir nitelik kazanır. Öyle ki İbrahim Ethem Pertev Paşa'nın Masonluğun tehlikelerini Müslümanlara aktarma vasıtası olarak Hâb-nâme türünü tercih etmesi, rüyanın edebî bakımdan sağladığı imkanı gösterir.

Türün öncüsü Veysi'nin Hâb-nâme'sinden Cumhuriyet döneminin meşhur gazetecisi Ahmet Emin Yalman'a kadar çok sayıda şahsiyet gördüklerini iddia ettikleri rüyaları ya kitaplaştırmış ya da matbuatta yazı olarak yayınlamışlardır (Özgül, 2004, 1-22).

1. Rüyanın Keyfiyeti

Rüya, insan nefsinin/benin uyku halinde vuku bulan farklı bir bilinç durumudur. İlm-i nefsin beyinde başlayıp biten bu esrarlı alanına, Freud'dan Jung ve Adler'e hemen her ruhbilimci bir izah getirmeye çalışmış; farazi ve ameli bütün ne, nasıl ve niçinleri üzerinde sayısız araştırma ve tahlil yapılmıştır. Üzerinde uzlaşılan genel hususiyetleri şunlardır:

1. Her rüyanın anlamsız da olsa bir anlamı vardır.
2. Rüyalar duyguları şekille anlatırlar.
3. Rüyalarda sembolizm hâkimdir.
4. Olaylarda yer değiştirme olur.
5. Genelde siyah-beyaz görülürler (Apaydın, 1997, 265).

Beden ve zihin, kesintisiz ve uzun bir faaliyetten sonra direncini yitirip yorgun düşerek uyku haline geçer. Bu sırada beden yoluyla zihnin veri işlem alt sistemine dış dünyadan gelen uyarılar asgariye iner. Merter, bu hali bilinç kayması olarak adlandırır. Aynı sistem bu noktada alt, orta ve üst bilinç alanından oluşan iç âlemden uyarılar almaya başlar ve bunun etkisiyle REM (hızlı göz hareketleri) oluşur. Üst bilinçdışı alan ise kolektif hafızamızın yansıması mahiyetindeki toplumsal bilinç dışımızla biteviye irtibat halindedir. İnsan beyni bir tür kuantum sıçraması yoluyla bilinç dışının ebedi okyanusuna dalar. Uyanıklıktaki bilinçdışı alanda gerçekleşmesi muhal olan bir âlemde, ferd hem fail olur hem kendisinin faal halini seyrederek (Merter, 2017, 317).

Freudyan nazariyeye göre, rüya bastırılmış arzular ile onları bastıran güçler arasındaki uzlaşmanın uç vermesidir. Zihnin işler halinin uykudaki devamıdır. Kişi rüya görmezse uyku uyumamış demektir. Rüya kişinin çocukluğunda bastırılan cinsel dürtülerin şuura taşınması ve dolayısıyla normal yaşantı seyrinden bir sapmadır. *Düşlerin yorumu ise aklın bilinçdışı etkinliklerine götüren bir kral yoludur.* (Akot, 2010, 224).

Rüya üzerinde en derinlikli tahlil ve kalıcı tespitler C. Gustav Jung tarafından yapılmış, "analitik rüya teorisi" olarak bir çerçeveye oturtulmuştur. Buna göre, oluş sebepleri ve keyfiyeti kesinliğe ulaşmamış olmakla birlikte, rüyanın reel/fizik âlemde karşılığı olmayan, bireyin ben ötesinde yaşadığı bilinç dışının fazla enerjiyi dışa atma hadisesi olduğu söylenebilir. Şuur dışının bu esrarlı alanı insan muhayyilesi ile yakından alakalıdır; uyku dışındaki hayatta bireyin zihninde sabitleşen bilinç altı veya üstü fikirler, uykuda hareketli figür veya resimler yoluyla tasvire dönüşür. Kişinin kolektif bilinçaltı ay, anne, ihtiyar, rüzgar doğum gibi sayısız arketip barındırır. Birey için tabii anlamları olan arketiplerin müşahhas tezahürü yoktur ama rüyalar da sembollere dönüşürler. Hangi nesne, şahıs veya olayın arkasında hangi arketipin bulunduğu bilinirse, rüyanın tabiri de o oranda isabetli olur (Çetin, 2010, 256).

2. Osmanlı-Türk Edebiyatında Rüyaya Dayalı Anlatı Geleneği

Rüya, çağlar boyunca esrarını keşfetmek için her sahadan insanın mesai harcamaya; teorik ve ameli derin araştırmalara ve uzun izahlar yapmaya sevk eden bir olgudur. Rüya ile rü'yet ve düş ile düşünmek arasındaki kök ve mana ilişkisi, bu olgunun realite ile ben ötesi arasındaki farazi sınırın geçiş yerlerini de tayin etmektedir. İngilizce *dream* kelimesinin hem düş görmek hem de hayal kurmak manalarına gelmesi de insan zihninin uyku ve uyanıklık halindeki kesintisiz seyrine delalet olarak görülebilir. Onun karmaşık yapısı, beşerin hayalî arayışları ve ütopyaları için bir menfez ve gerçekleşmesi muhal arzu ve temennilerinin tahakkuku için bir vasat olmuştur. Her inançtan olduğu gibi Müslüman devletlerin kuruluşunda ve dönüm noktası olan sayısız vakanın temelinde, rüyalar bir çıkış miti/efsanesi işlevini üstlenmiştir. Oğuz Kağan'ın ülkesini oğulları arasında pay etmesi; Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Hân'ın Müslümanlığı kabul etmesi; Ahmet Yesevi'nin işaretini ile Timur'un Buhara'yı zapt etmesi; Gazneli hükümdarı Sebüktekin'e, oğlu Mahmud'un fatih bir sultan olacağını bildirilmesi; Osman Gazi'nin Şeyh Edebalı'dan devletinin dünya devleti olacağı müjdesini alması; Fatih Sultan Mehmed'in Uzun Hasan'a karşı seferinde galip gelmesi gibi siyasi ve tarihi bir çok olayın ortak yönü rüyadır (Özgül, 2004, 11).



Filozof, ruhbilimci, mutasavvıf ve din âlimlerinden başka, edibler de bilinçdışının bir tür meşheri olan rüyanın sunduğu imkâna kayıtsız kalmamıştır. Onu ya edebi bir temaya dönüştürmüş veya kurguladıkları mevzuyu rüya formunda tahkiye etmişleridir. Bu tarz eserler ilk olarak Tanzimat döneminde ortaya çıkmaz. Divan ve halk edebiyatında bazı manzumelerin sebep-i telifine müellifin-şairin gördüğü rüya mesned olmuştur. Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediyye'si*, Katip Çelebi'nin *Mîzânü'l-Hakk Risalesi*, Evliya Çelebi'nin *Seyahatname'si*, Kınalı-zâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü'ş-Şu'arâ'sı* gibi edebî eserlerin telif sebebi müelliflerinin rüyalarından aldıkları ilham ve emirdir. Bu meyanda görülen rüya müellifin ruhi sıkıntısını izale edip kararlılık ve şevk vermektedir.

Rüya ile ilgili bir diğer edebî tür hâb-nâmelerdir. Bu türde müellif, görmek ve zihnindeki düşünce, eleştiri ve tavsiyelerini devrin sultanı veya devlet adamına aktarmak ister. Bu imkânı bulamayınca rüya kurgusu ile düşüncelerini yazıya geçirirler. Bu türün en önemli örnekleri, Veysi'nin ve Kadıasker Abbas Efendizâde Haşmet'in *Hâbnâme*'leridir (Gündüz, 2009, 194).² Bu gibi eleştiri ve tavsiye konulu rüya anlatılarının ortaya çıkışının Devlet-i Aliyye'nin duraklama devri ile başlamış olması dikkat çekici husustur. Türün ilk numunesi kabul edilen Hâbname'sinde Veysi hep İskender-i Zülkarneyn ve padişah I. Ahmed'le karşılaşmak istemektedir. Açık çimenli bir alanda iki önemli şahsiyet, halkın huzurunda mevzusu devletin yaşadığı sıkıntı ve halkın ıstırapları olan sohbet başlarlar. Padişah elem ve kederinin sebeplerini söyler ve ecdadı gibi galesi az bir dönemde sultan olmadığı için bahtsız olduğunu söyler. Sözü Zül-karneyn devreder. Peygamber de "*Zamânımızda harâbdur didiginiz dünyâ, ne vakitde ma'mûr u âbâdân idi?*" Veysi, 113/1-2) diyerek Âdem Peygamber'den o güne değin yaşanan bela ve sıkıntıları özetler. Meselelerin halledilmesinin biricik yolunun makam ve mansıpların ehil ve liyakatli insanlara verilmesi olduğunu söyler. Veysi'den yapılan sohbeti yazıya geçirmesini rica eder. Müellif uyandığında horozlar ötmektedir (Altun, 2011, 14).

Hâb-nâme türünün devamı denebilecek iki önemli eser/risale Ziya Paşa ve Namık Kemal'in *Rüya*'larıdır. Özgül, siyasi muhtevalı bu ve devamındaki rüya temelli anlatılar için, "...siyâsi rüyaların temelinde rahatsızlık yatar. Milleti yâhut en azından, belli bir grubu rahatsız eden siyâsî, idârî, mâlî, askerî bir problem rûyâlarda tefsir, tahlil ve tenkid edilir; ideal çözüm yolları gösterilir." tespitinde bulunur. Ziya Paşanın "*küçük, mensur ve fantastik*" eseri Tanpınar'ın ifadesi "yeni nesrin şaheseri" dir (Tanpınar, 1988, 336).

Tanzimat'la birlikte Devlet-i Aliyye'ye nizam geleceğini düşünen yeni münevver sınıf bu ümidini Abdülmecid döneminde korur ve onun saltanat döneminde eleştiri mecrası olarak rüyaya başvurulmaz. Sultan Abdülaziz'in döneminde ise bozulan siyasi ve sosyal düzenden padişah sorumlu tutulmaz ve her türlü yanlış icraatın hesabı mansıb verdiği idarecilere sorulur. Sadrazam Mehmet Emin Âli Paşa, Ziya Paşa'nın ikinci defa Kıbrıs Mutassarıfı olarak payitahttan uzaklaştırılmasını sağlar ve bundan sonra Ziya Paşa mesaisini ve kalemini onu eleştirmeye hasreder.

Münevverimiz 1869'da Londra'da iken, aklında hep memalik-i Osmaniyе'nin üzüntü verici ahvali vardır. Mutad üzere bir Cuma günü sabah tetkik ettiği gazeteler ve okuduğu mektuplarda hep üzücü haberler vardır. Kederini dağıtmak için Hampton Court'a gider: "*Suyun kenarında mevzu' kanepelerden birine oturdum. Elimi şakağıma dayayıp gah suya ve gah çemenzâr-ı her-dem-bahara nazar-ı ibret ü hayretle bakarak ve zihnimde vatanın giriftar olduğu ahval-i pür melâli tasvir eden fikir ve endişeye müstağrak oldum.*" (Ziya Paşa, 1326, 1)

Bankta otururken zihninde kendi mazisi "pîş-i nazar-ı hayrete" gelir ve tefekküre başlar: "*Bir zaman geşt ü güzâr ettiğim memleketlerde ve me'muriyetlerde gördüğüm hâlât ve o zamandan beri Devlet-i Aliyye'nin uğradığı tahvilâtı göre göre tebdür ettiği sırada nihayet İstanbul'un şimdiki hali gözümün önüne geldi. Kendi kendime dedim ki: Yâ rab! Bu ne haldir. Bu Devlet-i Aliyye'nin ne cürmü var ki bu sadmelere, bu beliyelere uğrar? Bu millet ne suçun sahibidir ki bu mihnetlere bu felaketlere giriftardır? Bu padişah ne sebebe mebni tebdil-i efkar ve ahlâk etti?* Ah Zat-ı Şahane'yi görsem ve kendine mektum tutulan bir çok ahvali hakikatle kendine söylesem ve bunun ile hem veliy-yi ni'metime hem de devlet ve milletime elimden gelen hizmeti ifâ etmiş olsam..." derken gözlerinin önünde Padişah Abdülaziz Han belirir ve rüyası mevcut düzenin ve icraatın eleştirisi mahiyetinde bir rüya-söyleşiye dönüşür:

-Ya biz bu adamı (sadrazam Âli Paşa) def etsek yerine kimi getirmeli?

² Üveys b. Muhammed el-Alaşehri, yani Veysi'nin Hâbnâmesinin girişinde sebep-i telif olarak şu ifadeler bulunur. "Kalemrev-i belâgat u fesâhatün Sultân-ı ercümend-i fâzil yegâne merhûm Veysi Efendi Cennet-mekân Sultân Ahmed Han ile İskender-i zü'l-karneyn Kaddes Allahu Esrâruhum Hazerâtını rüyasında grup İskender Hazretleri Sultân Ahmed Han Hazırına teselli-i hâtır olmak üzere zamân-be-sa'adet Hazret-i Âdem 'Aleyhi's-selâmdan devlet-i Abbasiyye 'asrına gelinceye değin 'âlem-i kevn ü fesâdda zuhûr iden vakâ-yı rüzgârı ve mülk ü millete da'ir hikmet-âmiş nice kelimât-ı beyân u irâd buyurmağla mûmâ-ileyh Veysi Efendi hikâyât-ı merkûmeyi bir târih-i icmâlî sûretinde mertebe-i i'câzda münşiyâne kaleme alup..." (Veysi: 1, 2).



-Meydanda bulunanların halleri malumdur. Kimi getirseniz getiriniz. Asıl maksat menba-ı fesadın izalesidir. Bilfarz onun yerine sırık hamalı getirilse elbette ziyade menfaat görülüyor (Ziya Paşa, 1326, 5).

Paşa, rüyasında da olsa Âli Paşa'dan kendisine reva gördüğü çile ve iztubabın intikamını alır. Padişahı ikan ederek bir zamanlar kendisini mutasarrıf olarak sürdüğün Kıbrıs'a sadrazamın mutasarrıf olarak tayin edilmesine ferman çıkartır. Bu icraatıyla "Padişah dahi kuvvet-i hilafetten hükm ü vüs'atini şimdi görüb tebaasına kendini sevdirmekteki lezzeti duyar." Ziya Paşa muradına ermiş, padişah onun "ayâr-ı sadık-ı ihlası" olduğunu anlamış ve rüyanın da sonuna gelinmiştir: "Bu mütalaalarla sarây-ı hümayûnda padişah dairesine yanaşdım. Bir takım beş çifte, üç çifte kayıklar ve birçok etbâ ve hâdimler gördüm. Yaverlerden birine bu kalabalığın aslını sordum. Bir zamanlardan beri Âli Paşa'nın arz-ı mahsûsasına mebni kûşe-nişin-i özr ve ihtikâr olan bir nice zevatın (isimleri hatırımdan çıktı) celb olunduğu vükelanın tebdil olunacağını söyledi. Oradan kemal-i şevk ve inbisât ile daire-i hümayunu yed-i mülükânelerine teslim ettim. Zât-ı şâhâne hemân elini uzadub (Âli Paşa'dan) mührü aldı. Benim arkamdan birisi usûl ile dürttü. İngiliz lisanı üzere "saat altı" dedi. Gözlerimi açtım ki meğer Hâmiş-fort bekçilerinden birisi sarayın kapanacak zamanı ihtâr ediyor. Bir kanepenin üstünde uyumuş kalmışım. Gördüğüm şeyler bütün rüya imiş. Allah hayra tebdil etsin." (Ziya Paşa, 1326,39).

Ziya Paşa'nın Rüya'sının en dikkat çekici özelliği eserin içeriğini Sadrazam Âli Paşa'ya duyduğu husumetin oluşturmasıdır. Öyle ki sıkıntıların kaynağını zihniyette aramak yerine şahıslar ve vakalarda arama yanlışlığı Ziya Paşa'da var gibidir.

"Öyle ise şimdi Âli Paşa'nın yalısına git ve mühr-i sadâreti kendisinden al ve kendisini Kıbrıs'a götürmek için serîan vapur ihzâr edilmesi için tersâne nezaretine dahî bir tezkire yazılsun. Hemen bir saat zarfında yalısından vapura bindirüb saray önüne kadar beraber gel. Buradan yanına bir yaver terfik idüb gönder. Ferman Efendimizin deyüb huzur-ı şâhânededen çıktım ve kapu çukadarına iradeyi tebliğ ettim ..." (Ziya paşa, 1326, 23).

Ziya Paşa'nın Abdülaziz Han ile bu muhaveresi realiteye intikal edemedi. Paşa gördüğü baskılar nedeniyle önce Paris'e ve oradan Cenevre'ye geçti. Hamisi Mustafa Fazıl Paşa affedilip İstanbul'a dönünce sıkıntısı arttı. İstanbul'a ise hasmı 1871'de Âli Paşa ölünce dönebildi (Uçman, 2013, 44/476).

3. Metnin Muhtevası ve Yorumu

Haydarizade'nin *Rüya'sı* da hâb-nâme olarak kabul edilebilir. Geleneğin genel havasına uygun olarak o da rüyasına öncesinde yaşadığı üzüntü ve bunalımı tasvir ederek başlar. Müellifin gönlü zamanın gailelerinden ötürü zaten keder yüklüdür. Yine aklına mevcut siyasi ve toplumsal durumun bozukluğu ve gelecek korkusu gelir. Hindistan'dan Fas'a; Afganistan'dan İran ve Osmanlı'ya felakete sürüklenen Müslüman coğrafyayı düşünür ve hiçbir yerde sebat, düzelme gayreti ve nasıl kurtuluruz diye bir tefekkür göremez. İslam beldelerinde halkların durumuna bakar. Haydarizade'ye göre, Müslümanların kimisi "dil-beste-i nigâr" ve "mest-i gîsû-yı müşk-bâr" olmuş; güzel sakiler ve şarap neşesi derken değerli ömürleri yele karışıp gitmiştir. Mısralar yer yer Safaha'tın keskin ve tesirli insan ve toplum tasvirlerini andırır. Müellif, cehaletin kol gezdiği; şehirden uzak yaşayan; ıslaha değil silaha güvenen; makam ve ihtiraslarının peşinde koşan, menfaat için yaltaklanan, bilerek toplumun fesadına çalışan ve bayağlık ve arsızlıkta yarışanların doldurduğu bir toplum manzarası çizer.

Toplumda elbette faydalı maharetleri ve sözü, nüktesi yerinde olan değerli fertler de olacaktır. Ne var ki onların da feryadı gürültüden duyulmaz ve çaresiz başka yerlere göçerler. Bunlar da yetmez, başıboş toplum her taraftan kâfirlerin saldırısı altındadır. Osmanlı'nın temiz toprağı sanki bir şehidler mahşeri; yüce halifeliğin başşehri İstanbul ise bir matem ülkesidir. Böylesi iç burkan hal karşısında müellifin gönlü kırık, kalbi incinmiş, talihi karmakarışık iken gözleri uykuya dalar ve rüya başlar.

Hâb-namelerin ortak rüya giriş zemini bu manzumede de vardır. Çimenlik, ulu ağaçları ve değişik çiçekleri ile aydınlık ve güzel kokulu cennet misali gül bahçesinde muhteşem bir bina ve onun çevresinde emre hazır bekleyen levent askerler vardır. Kalabalığın arşa çıkan feryadı arasında müellifin kopardığı aklı baştan alan bir nale, padişahı müellif/fakirin halinden haberdar eder. İçerden genç bir ulak çıkagelir ve ona huzura alınacağı haberini verir. Kendisine huzurda nasıl davranacağını talim eder.

Girilen bina sevgilinin tecelli ettiği; şehidlerin şahının makamıdır. Tazim ve hürmette kusur etmeden o lahuti tahtın önüne gelir. Müellif, Sultan Abdülaziz'in ve ortamın tasvirini yaptıktan sonra yaptıkları söyleşiyi nakleder. Padişah, avare yolcuya saraya nasıl geldiğini ve orada ne işinin olduğunu sorunca yolcu ağlamaya başlar. Padişahı Ehl-i Beyt'in takipçisi olduğunu bildiren güzel sözlerle överek derdini anlatmaya başlar. Rum diyarının halinin perişan olduğunu; küfrün imanla aynı derecede ilgi gördüğünü; kaybedilen topraklarda camilerin kiliseye çevrildiğini; binlerce masum çocuğun kâfirlerin atlarının ayakları altında can verdiğini söyler. Ahmed-i Muhtâr'ın mübarek dininin böyle aşağılanıp mahvolmasına dayanamamaktadır.

Sultan, burada araya girer. Anlatılanlar elim facialardır. Kendisi de her şeyden haberdardır; ciğeri yanmakta ve gökler dahi bundan elem duymaktadır. Yaşanan sıkıntı ve kötülüklerin sebeplerini açıklar.



Millet günah ve isyan içinde olduğu; Kur'an-ı Kerim'i okumadığı, Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasaklarına kulak vermediği için yaşananlar başına gelmiştir.

Sultan, İttihat ve Terakki'nin tek başına iktidar oluşu 1912 genel seçiminden sonra ordu ve toplumdaki ayrışmaya ve İttihad-Terakki ile İtilaf ve Hürriyet Fırka'ları arasında şiddete varan çekişmeye, "Yâ o gavga-yı ihtilâf-ı sakim; Oldı İslâm'a bir belâ-yı azîm" sözü ile atıfda bulunur. Burada Sultan'ın kırk yıl sonrası müellifin yaşadığı dönemi resmetmesi ilginçtir. Haydarî-zâde, bu meselede muhtemelen derin bir ıstırap duymaktadır. Abdülaziz Han, kurtuluş için ümit-var olunmasını tavsiye eder. Billhassa, "İzz-i İslâm Yûsuf-ı sâni" ifadesi ile övdüğü oğlu ve o dönemin padişahı Mehmed Reşad'dan sonra tahta çıkması muhtemel olan Yusuf İzzettin Efendi'den çok şeyler beklemektedir. Ne var ki veliahd şehzade 1916 yılında kuşkulu bir intihar vak'asına kurban gidecektir. Dikkat çekici başka bir husus, kötü gidişatın önüne bir zihniyet inkılabı, toplumsal bir atılım ile değil, bir devlet başının idare ve icraatı olacağı fikrine müellifin de hala inanıyor oluşudur. Manzumenin yazıldığı 1329'da Edirne'nin işgal (?) altında olmasına atfen, orayı Veliahd Şehzade'nin geri alacağını ve Kırkkilise/Kırklareli'ni de himaye altına alıp, Sultan adına hutbe okutacağı ve Osmanlı'nın eski haline geri döneceğini müjdelemektedir. Yine de Allah'ın gizliden verdiği bu rahatlama ile yöneticiler gurura kapılırsa, hikmet gereği kin ve düşmanlık geri dönecek, birlik ve beraberlik yerle bir olacaktır.

Padişah Abdülaziz, bunun için müellife tavsiyelerini sıralar: Eksiklikler tamamlanmalı; ıslah ve kalkınma çalışması başlatılmalıdır ama ilginç olan husus, Sultan'ın, Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de "hazırlık yapın" uyarısı verdiğini ve bunun için taklidi hoş gördüğünü söylemesidir. Bu ifade Batı'nın modernleşme sürecine Osmanlı münevverinin tipik yaklaşımını yansıtır. Geri kalışın en büyük sebebinin toplumda cari olan tembellik olduğu ve ancak çok çalışılırsa Batı toplumları seviyesine çıkılacağı yargısının bu manzumede de işlendiği görülmektedir. Çalışma emri Allah katındandır. "Hikmet mü'minin yitik malıdır. Nerde bulursa onu almaya en layık olandır." Çalışmama noktasında hiçbir mazaret kabul edilemez ve sorumlu siz Osmanlılar olursunuz.

Gül rengine teşbih edilen Osmanlı toprağını, Cenâb-ı Hakk'ın İslâm'a kible kılması ve hürmet etmiştir. Sultan son söz olarak yine yüce İslam dini ve nurlu şeriat için çalışmasını tavsiye eder. Tembellik gösterilirse, -Allah korusun- Müslümanların artık sığınacağı hiçbir belde kalmayacaktır.

Sultan Abdülaziz'in bu parlak nutku kalabalıkta öylesine tesirli olur ki cihan semasından gözyaşları kopar. Haydarî-zâde, bu manzara karşısında ağlamağa başlar. Rüyadan uyanmasını, "verdi bahtım hitam" ifadesi ile anlatması bitmesine üzüldüğünü ima eder. Uyanınca her şeyin yerinde olduğunu; bulunduğu yerin (muhtemelen İstanbul) yine "külbe-i ahzân" (Hüzünler kulübesi)³, olduğunu görür.

Müellif, rüyasını takip eden günlerde vuku bulan gelişmeleri rüyasının müspet yönde tabiri olarak yorumlar. Hâkim-i takdir'e yani Allah'a hamdeder. Zir, klasik edebiyatın mazmunu olan şahid-i ikbal yani mutluluk/talih güzeli cilve yapmış ve hayal zannedilen şey gerçeğin ta kendisi oluvermiştir. Şanlı Rasül (SAV) dahi memnun olmuş İlahi yardım erişmiştir. Yusuf İzzedin Efendi Edirne işgalden kurtarılmış şehri ziyaret etmiş ve halka hitaben bir konuşma yapmıştır.⁴

³ (Yâkup peygamberin, kaybolan oğlu Yûsuf'un hasretiyle ağlaya ağlaya gözlerini kaybettiği kulübeye bu ad verilmiş ve bu mânâ ile edebiyâtımıza geçmiştir.)

⁴ <https://www.trakyanet.com/trakya/edirne/edirne/225-tarihi-igaller.html?showall=&start=4&=1> Erişim Tarihi: 26.10.2018.

Edirne'nin Geri Alınmasından Sonra Atılan İlk Adımlar

23 Temmuz 1913 günü Edirne'nin Türk ordusu tarafından kurtarılması büyük bir sevinç yaratmıştır. Tanin gazetesi "İkinci Büyük Bayram: 10 Temmuz Edirne ve Kırkkilise'nin İstirdadı" manşeti ile Doğu Trakya'nın kurtarılışını manşetine taşımıştır.

Yeniden Osmanlı egemenliği altına giren Edirne'nin idari ve mülki yapılanmasına önem verilmiş ve hemen gerekli adımlar atılmaya başlanmıştır. Edirne Valiliğine eski Dâhiliye Nazırı Hacı Âdil Bey atanmıştır. Edirne Valiliği görevine getirilen Hacı Âdil Bey, kendisi gibi göreve atanan bazı yeni memurlar ile beraber 22 Temmuz gecesi yola çıkarak Edirne'ye hareket etmiştir. Bu kafilere; yanına 15 jandarma zabiti, 400 jandarma eri ve 70 polis verilerek tren yoluyla Edirne'ye gönderilmiştir.⁵⁴¹ İkdâm gazetesi ise Osmanlı ordusunun ileri hareketini "Osmanlı Ordusu İlerliyor" manşeti ile verirken⁵⁴² Edirne ve Kırkkilise'nin geri alınışına dair haberleri resmi bildiriler vasıtasıyla okuyucularına müjdelemiştir.

Edirne'ye ulaşan Hacı Âdil Bey ve maiyeti büyük bir neşe ve alkışlarla karşılanmıştır. İkdâm gazetesinin özel muhabiri Macit'in verdiği bilgiye göre 23 Temmuz 1913 günü tüm şehir bayraklarla süslenmiş, bir Osmanlı uçağı Dimetoka yönünden Edirne'ye gelerek şehrin üzerinde bir uçuş gerçekleştirmiş ve halktan büyük alkış almıştır.

Osmanlı Padişahı Mehmet Reşat tarafından Edirne halkı için kaleme alınan mesaj, 25 Temmuz 1913 günü Edirne Hükümet Binası'ndan okunmuş ve padişah kaleme almış olduğu bu konuşmada ordunun başarısını överek "Osmanlı Devleti'ne sağlam ve kadim bir bağla bağlı bulunan Edirne'nin" bir daha ayrılmamak üzere daim olmasını Cenâbıhak'tan dilemiştir. Ayrıca Padişah Mehmet Reşat, Edirne halkına yardımcı olması amacıyla 2500 lira ihsan buyurmuştur.

Veliaht Yusuf İzzettin Efendi, Edirne'nin kurtarılmasından bir hafta sonra şehre bir ziyarette bulunmuştur. Osmanlı veliahdı için burada parlak bir geçit töreni düzenlenirken Yusuf İzzettin Efendi burada halka hitaben bir konuşma yaparak Edirne'nin istirdadında göstermiş olduğu başarıdan dolayı orduya teşekkür etmiştir.



Haydarî-zâde, rüyasının gerçek bir rüya değil muhayyilesinin bir ürünü olduğunu “Şimdi iş kaldı rûh-ı rü’yâya” mısraında açığa vurur. Rüyası bir tür nasihatname, bir reform ve icraat çağrısı için kurgulanmış bir rüyadır. Rüyası sanki uyanınca da devam ediyormuş gibi şart ve cevap mantığında sözlerini sürdürür. Övünülecek tek yol çalışmaktır yoksa aşağılanıp yok olmak kesindir diyerek duaya geçer. Allah’ın temiz feyzi ile bir pişmanlık; devletin ve milletin varlığına bir yıkım daha yaşatmaması için dua eder. Son beyitte Sultan ve İslam halifesi Mehmed Reşad’ın temiz kalbinin sıkıntı ve üzüntü görmemesini niyaz eder.

Sonuç

İnsanoğlu beşer tarafıyla uykuya tabii bir ihtiyaç duyar. Uyku bedenini yaşadığı fiziki bir olgu olarak bireyin alt ve üst ve bilincinin etkileşime girdiği rüya/lar/ın mekânıdır. Hz. İbrahim, Hz. Yusuf ve Hz. Muhammed’in gördükleri rüyalar vahye konu olmuş; ayrıca müminin rüyasının nübüvvetin kırk altı cüzünden biri olduğuna dair hadis-i şerif de rivayet edilmiştir. (Zebîdî, 1982, 12/281).⁵ Atfedilen kutsiyetten ötürü İslam irfan geleneğinde rüya, yapılan tercihlerin hayır getirip getirmeyeceğine dair işaret almak için İstihare adı verilen bir uyku sebebiyle de farklı bir anlam kazanmıştır. Görülen manzara ve olay/lar/ın niteliği itibarıyla rüyalar sadık ve kâzib olarak da tasnif edilmiştir. Osmanlı döneminde idari, ilmi ve edebî yönden tanınmış bir çok şahsiyet ve hatta padişah gördükleri rüyaların tabiri doğrultusunda ya tabirin gerçekleşmesini beklemiş veya tasarrufta bulunmuştur. Tanzimat’la Hâb-nâme ve kurgulanmış rüya geleneği devam etmiştir. Bu meyanda Ziya Paşa ile Haydarî-zâde İbrahim Efendi’nin Rüya’ları arasında ilginç benzerlikler vardır. İki Osmanlı münevverinin rüyası da bir sohbet rüyadır ve doğrudan Sultan Abdülaziz ile muhatap olurlar; muratları memleket ahvalini dile getirmektir. Gerçi Ziya Paşa, Sadrazam Âli Paşa’dan şikayetini merkeze alarak rüyasını sürdürür ama yine de her iki müellifin söyleşi-rüyaları Namık Kemal’in “Bâis-i şekva bize hüzn-i umûmîdir Kemâl: Kendi derdim billah gelmez yâduma” mısralarının uzatılmış hali gibidir. Ziya Paşa’nın rüyasında padişah olarak Abdülaziz Hân’ı görmesi, yaşadığı dönemin sultanı olduğu için tabiidir. Ne var ki Haydarî-zâde’nin 1913’de yazdığı manzumesinde padişahın aynı olmasının sebepleri olmalıdır. Sultan Abdülhamit’in niye olmadığı dönemin aydınlarına sâri olan nefret ve o tarihte hayatta olması ile açıklanabilir. Niye Fatih Sultan Mehmed veya Yavuz Selim değil diye akla gelebilir ama onlar da dağılan bir devletin gündemine aşına olan padişahlardan değillerdir. Manzumeden Sultan Abdülaziz’in halk veya münevveran beyninde intihar etmiş değil de şehit edilmiş bir padişah olarak yaşıyor olması, hatırasının da hürmet gördüğüne delil kabul edilebilir.

Manzumenin edebi bakımdan nitelikli ve dil yönünde güçlü içeriği olduğu söylenmelidir. Müellif, çağdaşı birçok kalem erbabı gibi ifade-i meramda nazım geleneğinin söyleyiş ve mana zenginliğini iyi yansıtmıştır. İçerik, bir Osmanlı münevver/ilim adamının Devlet-i Osmaniye’nin en netameli yüzyılına tanıklığı ve bunun karşısında taşıdığı hissiyat ve tahassürden oluşmaktadır. Yakın dönem tarihi ve sosyal durumunun bu tür manzumelerde görünürlüğü, bugün yapılan değerlendirme ve varılan kıymet hükümlerinin doğru ve yapıcı olmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akot, Bülent (2010). Freud’un Rüya Yorum Metodu. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 10, S. 1, s. 213-235
- Altun, Mustafa (2011). *Hâb-Nâme-i Veysi*, İstanbul: MVT Yayıncılık
- Apaydın, Halil (1997). Rüya ve Fonksiyonu. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fak. Der.*, S. 9, Samsun, s.263-283.
- Aydar, Hidayet (2005). Kur’an’da Rüyalar ve Rüyaların Hayata Yansımaları, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, V, S. 1, s. 39-60
- Çetin, Özer (2010). Jung Psikolojisinde Rüya. *Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 19, S. 2, s. 249-269
- Erdoğan, İsmail (2003). İslam Filozoflarının Rüyanın Mahiyeti Hakkındaki Görüşleri. *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. 16, S. 1, s. 63-71
- Gündüz, Erol (2009). Divan ve Halk Edebiyatı Sanatçılarına İlham Kaynağı Olan Rüya. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 22, s. 187-202
- Haydarî-zâde, İbrahim (1329). *Rüya*. İstanbul: Dersaadet (Hilal Matbaası)
- Merter, Mustafa (2017). *Dokuzyüzü Katlı İnsan*. İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Özgül, Metin Kayahan (2004). *Türk Edebiyatında Siyasî Rüyalar*. Ankara: Hece Yayınları
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1988). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. 7. Bs., İstanbul: Çağlayan Kitabevi
- Uçman, Abdullah (2013). Ziyâ Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 44, Ankara: TDV Yay., s. 475-479
- Veysi, Üveys b. Mehmed Alaşehri (1873). *Habname-i Veysi*. Naşir el-Hac Sahaf Hacı Nuri, İstanbul: Vezir Hanı Matbaası
- Zebîdî, Zeynüddin Ahmed bin Abdüllatif (1982). *Sahîh-i Buharî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*. (Ter. Kamil Miras) , C. 12, 8. Bs. Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı
- Ziya Paşa (1326). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı. K/1981, İstanbul: Kaspar Matbaası
- <https://www.trakyanet.com/trakya/edirne/edirne/225-tarihi-igaller.html?showall=&start=4&=1> Erişim Tarihi: 26.10.2018.

⁵ Ebu Hüreyre radiyallahu anh’dan rivayete göre, Resûlullah Sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: Zaman yaklaşınca mü’minin rüyası yalan çıkmaz; çünkü mü’minin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür. Nübüvvetten olan şey ise yalan olmaz. Zeynüddin Ahmed bin Abdüllatif’z- Zebîdî, Sahîh-i Buharî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi, (ter. Kamil Miras) , c. 12, 8. bs. DİB, s. 281.



METİN

Rüya

Manzûm

Sâhib-i Eser

Defter-i Hakâni emâneti şer'î me'mûrî Haydarzâde İbrâhîm

Der Sa'âdet

Bâb-ı âlî karşusunda (hilâl) matbaası

1329:1910/1911

(2)

Bir gün olmuşdı bu dil-i gamhâr
Hâdisât-ı zamânedен bî-zâr

Fikr-i mahzûnu eyledi işgâl
Rahne-i hâl, bîm-i istikbâl

Düşünürdüm diyâr-ı İslâmı
O muhit-i felâket-encâmı

Yokladım Hind u Fâs u Afgânı
Füşhat-ı Rûm mülk-i İrânı

Bulmadım hiçbir yerinde reng-i sebât
Arzû-yı salâh fikr-i necât

Kimi dil-beste-i nigâr olmuş
Mest-i gîsû-yı müşkbâr olmuş

(3)

Hüsn-i sâkî neş'e-i bâde
Virdi ömr-i azizini bâde
Kimi mahkûm-ı acz-i cehl-i elîm
Kûh, sahrâda dem-güzâr-i mukim

Mübtelâ-yı belâ-yı nâdânî
Câhil-i nef' durr-ı insânî

Bî-haber âlemin salâhından
Bekliyor feyzini silâhından

Kimi şeydâ-yı neş'e-i mansıb
İhtirâsıyla oldu cân-ı ber-leb

Bağlanup kayd-ı câh-ı dünyaya
Hasredüp vaktini müdârâya

Kimi âlude-i fesâd-ı zamân
Müfsid-i dehr fitne-i devrân

(4)

Katlanır her mezellet u âre
Kul olur âsitân-ı ağıyâre

Kimi hakkıyla vâkıf-ı ahvâl



Âlim u kâmil u sütûde-hisâl

Baht-ı nâsâzını zebun etmiş
Her teşebbüsde ser-nigûn etmiş

Çıksa ger bir hatib-i nâdire-fen
Olsa yıllarla nükte-senc-i sühan

İşidilmez sadâsı velveleden
Ayrılır âkıbet bu kâfileden

Kimisi mülk-i âl-i Osmâna
Kimisi Fâsa kimisi İrâna

Uğramışdır bu kavm-i âvâre
Her taraftan hücum-ı küffâre

(5)

Hele bu hâk-ı pâk-ı Osmânî
Andırır mahşer-i şehidânı

Taht-gâh-ı halife-i azâm
Sanki olmuşdı kişver-i mâtem

Hâtır âzurde kalb rencide
Baht şûrîde çeşm hâbîde

Daldı dil hâb-ı râhat-efzâyâ
Girdi bir âlem-i dil-ârâyâ

Nazarım düşdi bir çemen-zâre
Bir gülistân-ı cennet-âsâre

Servi u nahlî bülend u âlîdir
Gül ü nesrini hep meâlîdir

Nurdandır nebât u eşçârı
Başkadır reng u bûy-ı ezhârı

(6)

Bir muazzam binâ-yı şâhâne
Tâkî ser çekmiş üç keyvâne

Nakş-ı eyvân u bâm u divârı
Şaşırır mâni-i hüner-kârı

Nice bin şehlevend-i nâzende
Çâker olmuşdur celâlinde

Dest ber-sîne nâzeninâne
İntizâr eyler emr u fermâne

Bu cihân-ı garîb u ra'nâdan
Bu temâşâ-yı hayret efzâdan

Düşdi dil-i piç u tâb efgâne



Çekdi bir âh mestmendâne

Şu'le-i âh sayha-i nâle
Çıkdı tâ âsumân-ı iclâle

(7)

İtdi ânında nâle-i cângâh
Şâh- hâl-i fakîrden âgâh

Geldi bir nev-nihâl-i nûrânı
Etdi tebliğ emr u fermanı

Dedi "gel ey garîb-i dîvâne
Çıkacaksın huzur-ı dîvâna

Bu binâ cilvegâh-ı cânândır
Bârgâh-ı şeh-i şehidândır

Ruy-i mâl zemîn-i tekrîm ol
Sâlik-i râh resm-i ta'zîm ol

Çıkdım ol vaz' ile fakîrâne
Âsitân-ı bülend-sultâne

Bir murassa' serîr-i lâhûtî
Hayra eylerdi çeşm-i nâsûtî

(8)

Anda olmuşdı bir azîz-i cihân
Gibta-fermâ-yı hüsrevân-ı zamân

Pür-vakâr, mehîb, nurâni
Titredirdi huzûrı insânı

Bir nice şahbâz-ı Ferhunde
Kimi sağında kimi solunda

Çeşm ber-pâ vü dest ber-sîne
Zîb virmiş o bezm-i temkine

İltifât etdi ser-firâzâne
Gönlümi aldı dil-nevâzâne

Didi "ey rehneverd-i âvâre
Kim ilettdi seni bu der-i bâre

Ne gezersin bu deşt ü vâdide
Ne ararsın bu semt-i şâdîde"

(9)

Başladı dâğ-ı dil-i firûzâne
Doldı sular dü-çeşm-i giryâne

Didim ey serv-i gülistân-vakâr
Dürre-i tâc-ı Haydar-ı Kerrâr



Ey Alî-hikmet ü Ömer-sîret
Ey yegâne güzîde-i hilkat

Kurretü'l-ayn dûdmân-ı betûl
Zübde-i hânedân âl-i Resûl

Kalması râhat ehl-i imâne
Mülküniz döndi kafiristâne

Rûm ili kana gark olup yekser
Oldı dâr u diyârı zîr u zeber

Küfr imân ile oldı hem-pâye
Câmî kalbedüp kîsâye

(10)

Yıkmak ister binâ-yı islâmı
Koydı mihraba hâc u esnâmı

Çaldı ezân yerinde nâkûsı
Pay-mâl etdi irz u nâmûsı

Düşdi binlerle tıfl-ı biçâre
Zîr-i nâ'l-i semend-i küffâre

Dîn-i kutsî-i Ahmed-i Muhtâr
Böyle olsun mı mahv u istihkâr

Döndi ol server-i felek-pâye
Başladı bir hitâb-ı vâlâya* (Bu beyit matbu metinde el yazısı ile ilave edilmiştir. Müellifin kendi el yazısı olmalıdır)

Dedi "Oğlum uzatma mahzunum
Bu vukûatdan ciğer-hûnum

Bu felâket değil bu gam-nâki
Ağladır âsmân-ı eflâki

Milletin hâl-i zenb u isyâni
Oldı esbâb-ı kahr-ı rabbâni

(11)

Bu mesâib bakılsa hikmetdir
Mucib-i intibâh u ibretidir

Çünkü İslâm unuttı Kur'ânı
Emr u nehyi, Cenâb-ı Rahmânı

Sabdı râh-ı sakîm-i isyâna
İttibâ' etdi nefis u şeytana

Yâ o gavga-yı ihtilâf-ı sakîm⁶
Oldı İslâm'a bir belâ-yı azîm

Var ümidim zafer ola mahsûs

⁶ Firka münâzaatına işaretdir



Rahmet-i Hak'dan olmayın me'yûs⁷

Bir velîyy-i ahd-i taht-ı Osmâni
İzz-i İslâm Yûsuf-ı Sâni

(12)

Girer evvelce asker-i mansûr
Sonradan kendi neş'emend u fehûr

Edirne şehrine virür pâye
Salacak sâye Kırk-kiliseye

Okutur hutbe nâm-ı sultâne
Döner ahvâl eski devrâne

Ma'amâfih bu hâtifâne zuhûr
Korkarım eylesün sizi mağrur

Mahz-ı lutf-ı celîl-i Yezdâni
Eder îcâd bugz u udvânî¹

Düşürürken ittifaka hâlel
Yıkılır târ-mâr olur bu temel

(13)

Başlayın anda cebr-i noxsâne
Her taraftan salâh u umrâne

Bunda taklîdi hoş görürü Mevlâ
"Ve eiddû" demiş cenâb-ı Hüdâ¹

Nass-ı kat'yy ü emr-i rabbâni
Sa'ye mecbur kılmış insânî²

Din-i islâm dîn-i âlîdir
Hedefi hikmet u meâlîdir³

Olamaz özrünüz rehîn-i kabûl
Siz ki Osmanlısınız mes'ûl

Hürmet itdi bu hâk-i gül-fâme
Hak anı kible kıldı İslâm'a

(14)

Çalışın kadriniz ider a'lâ
Dîn-i âlî, şer'at-i garrâ

Kalmaz İslâma yoksa cây-ı penâh
Ne olur dinmez maâzâllâh

Aks-i te'sîr-i nutk-ı garrâdan
Giryer kopdu cihân-ı bâlâdan

⁷ Ayet-i Kerime (La taknettû)

¹ Ayet-i Kerime والقينا بينهما العداوة "Ve elkaynâ beynehümü'l-adâvete ve'l-bağdâe"

¹ Ayet-i Kerime "Ve eaddû lehüm ma's-teta'tüm min kuvvetin"

² Ayet-i Kerime "Leyse li'l-insâni illâ mâ se'â"

³ Hadis-i Şerîf "El-hikmetü dallatü'l-mü'min ehazehâ eynemâ vecedehâ" (Elkelimetül hikmetü dalletün (dâlet'ül-mümin) ve haysü vecedeha vehüve ahakku biha" İmam Tirmizi ve Mace. Tirmizi Hadis gariptir der.)



Ağladım bende bu temâşâyâ
Virdi bahtım hitâm rü'yâya

Birde bakdım cihân başka cihan
Mevki'im eski külbe-i ahzân

Hamdülillah ki hâkim-i takdir
Etdi rü'yâyı pek güzel ta'bîr

Cilve-sâz oldu şahid-i ikbâl
Şimdi mahz-ı hakikat oldu hayâl

(15)

Sıkmadı Hak Rasûl-i Zîşânı
Erdi imdâd-ı lutf-ı Rabbânî

Girdi şehzâde-i girân-maye
Ceyş-i mansûr ile Trakya'ya

Şimdi iş kaldı rûh-ı rü'yâya
Emr-i islâh emr-i icraya

Çalışırsak fehûr-ı mes'ûduz
Yoksa billah zelil-i merdûduz

Umarım feyz-i pâk-i yezdâni
Virmesün bir daha peşimâni

Virme yâ rab bu mülke hüsrânı
Kıl muvaffak şeh-i cihân-bânı

(16)

Kalb-i pâk-i halife-i a'zam
Görmesün bir daha kudûret ü gam